

**ОСОБЛИВОСТІ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
КУРСАНТІВ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ СИСТЕМИ
МВС У ЗВЕДЕНИХ НАРЯДАХ З ДЕРЖАВНОЮ
ПРИКОРДОННОЮ СЛУЖБЮ УКРАЇНИ
В КОНТРОЛЬОВАНОМУ ПРИКОРДОННОМУ РАЙОНІ
В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО
СТАНУ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ**

Покайчук В. Я., Тінін Д. Г., Завістовський О. Д.

ВСТУП

В лютому 2022 року після повномасштабного військового вторгнення українське суспільство стикнулось з проблемами порушення державного кордону та відсутності достатнього законодавчого врегулювання питань забезпечення правоохоронних та правозахисних заходів.

Забезпечення територіальної цілісності та збереження кордонів на сьогоднішній день являється пріоритетним завданням кожного військовослужбовця та правоохоронця.

Здійснення координації та злагодження правоохоронних структур для подальшої співпраці в системі МВС являється досить важливим питанням, яке потребує вивчення та наукового обґрунтування.

Виявлення каналів незаконного перетинання державного кордону України, каналів транспортування контрабанди, зброї та вибухівки, незаконне переправлення осіб через державний кордон України та інші правопорушення, стали повсякденною проблематикою правоохоронців.

Під час дії правового режиму воєнного стану досить розповсюдженим явищем стало незаконне перетинання державного кордону особами чоловічої статі призовного віку, основною метою якого являється ухилення від призову на військову службу в умовах правового режиму воєнного стану. Через збільшення кількості випадків порушень порядку перетинання державного кордону України виникла необхідність посилення нарядів з охорони в контрольованому прикордонному районі та прикордонній смузі. Залучення курсантів вищих навчальних закладів зі специфічними умовами системи МВС, а також курсантами вищих навчальних закладів Державної прикордонної служби України, посилює боєздатність органів охорони державного кордону.

Специфіка діяльності в контрольованому прикордонному районі має свої особливості, але для несення служби поліцейськими та курсантами вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання системи МВС така діяльність включає багато аспектів повсякденної службово-бойової діяльності Національної поліції України.

В умовах дії правового режиму воєнного стану посилення боєздатності та обороноздатності держави постає одним з найважливіших питань протидії військовій агресії окупанта та боротьби з ворожими елементами в середині нашої держави. Стримання зовнішнього та внутрішнього натиску в державі унеможливить появу політичних, економічних, соціальних та інших кризових явищ, а також підніме бойових дух захисників Батьківщини.

1. Нормативно-правове забезпечення службово-бойової діяльності курсантів навчальних закладів зі специфічними умовами навчання системи МВС під час взаємодії з Державною прикордонною службою України в контрольованому прикордонному районі

В сучасному світі кожна демократична держава визначена в рамках території, яка визнана міжнародними договорами. В свою чергу визначеність території будь-якої держави передбачає недоторканість цілісності та унеможливлення її захвату з боку інших держав. Створення певних альянсів країнами – учасницями повинно забезпечити збалансованість між державами та здійснення протистояння щодо протиправних дій країн-агресорів.

Сьогодні події в Україні зумовлені новим виміром суспільно-політичних, військово-стратегічних та економічних відносин, що ставить перед державою та суспільством важливі завдання щодо вдосконалення правової бази в інтересах зміцнення національної безпеки України. Відповідно, існує потреба не тільки у науковому дослідженні теоретичних аспектів національної безпеки у світлі глобалізації, а й практичному їх втіленні у сучасні реалії⁵⁷.

Одним із ключових складових сектора безпеки і оборони України є сили безпеки – правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту та інші органи, на які Конституцією та законами

---

⁵⁷ Тінін, Д. Г., & Тимофєєв, В. (2023). Деякі аспекти підготовки курсантів у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану: сучасні тенденції та перспективи. *Матеріали конференцій МЦНД*, (02.06.2023; Одеса, Україна), 98–100. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/600>

Україні покладено функції щодо забезпечення національної безпеки України⁵⁸.

Відповідно до ст. 1 Закону⁵⁹ (далі – ЗУ «Про ДПСУ») завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону та охорони суверенних прав України в її прилеглий зоні та виключній (морській) економічній зоні покладено на Державну прикордонну службу України. Також, в районах проведення воєнних (бойових) дій даний обов'язок може здійснюватись відповідним військовим командуванням, а в межах ділянок, де здійснюється прикриття державного кордону України, – органом управління ЗСУ.

Згідно ч. 2 ст. 2 Закону⁶⁰ (далі – ЗУ «Про кордон») захист державного кордону України є невід'ємною частиною загальнодержавної системи забезпечення національної безпеки і полягає у скоординованій діяльності військових формувань та правоохоронних органів держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом. Ця діяльність провадиться в межах наданих їм повноважень шляхом життя комплексу політичних, організаційно-правових, дипломатичних, економічних, військових, прикордонних, імміграційних, розвідувальних, контррозвідувальних, оперативно-розшукових, природоохоронних, санітарно-карантинних, екологічних, технічних та інших заходів.

В системі взаємодії поліцейських та прикордонної служби під час дії правового режиму воєнного стану відповідно до ч. 1 ст. 23 Закону⁶¹ (далі – ЗУ «Про НП») межі повноважень Національної поліції в контрольованому прикордонному районі визначені:

1. п. 24 – бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремій місцевості;

2. п. 34 – здійснює у взаємодії зі Збройними Силами України, Національною гвардією України, Державною прикордонною службою

---

⁵⁸ Покайчук В.Я. Сутність і співвідношення понять «сили безпеки» та «сили охорони правопорядку». Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2020. № 4. С. 47-53. DOI:10.31733/2078-3566-2020-4-47-53. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/03/s4_ua_re/9.pdf

⁵⁹ Про державну прикордонну службу України: Закон України № 661-IV від 03.04.2003. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>

⁶⁰ Про державний кордон України: Закон України №1777-XII від 04.11.1997. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>

⁶¹ Про Національну поліцію: Закон України № 580-VIII від 02.07.2015. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

України, Державною спеціальною службою транспорту, Службою безпеки України боротьбу з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями;

3. п. 35 – сприяє Державній прикордонній службі України у виявленні каналів незаконного перетинання державного кордону, переміщення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та разом із відповідними правоохоронними органами ліквідує такі канали.

В цей же час, курсанти у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання системи МВС не наділені владними повноваженнями в повному обсязі та не допущені до самостійного несення служби.

Відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 61 Закону України «Про вищу освіту»⁶² курсант – це особа, яка в установленому порядку зарахована до вищого військового навчального закладу, закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, військового інституту як підрозділу закладу вищої освіти і навчається з метою здобуття вищої освіти за певним ступенем та якій присвоєно військове звання рядового, сержантського і старшинського складу або спеціальне звання рядового, молодшого начальницького складу або таке звання вона мала під час вступу на навчання. Статус курсанта може надаватися окремим категоріям осіб, які навчаються у невійськових закладах вищої освіти, у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.⁶³

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про освіту»⁶³ здобувачами освіти являються вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти. В цей же час, основним обов'язком здобувача являється досягнення результатів навчання, передбачених стандартом освіти для відповідного рівня освіти.

В цьому аспекті необхідно погодитись з думкою Гурковського М.П. та Герман О.В.⁶⁴, які в своїй статі визначають, що законодавство до курсантів відносить військовослужбовців, які не мають військових звань офіцерів, поліцейських, з числа молодшого складу, які в установленому порядку зараховані у заклад освіти на очну форму навчання для освоєння освітніх програм середньої та

---

⁶² Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 01.07.2014. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

⁶³ Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

⁶⁴ Гурковський М.П., Герман О.В. Курсанти закладів освіти МВС України як суб'єкти державно-службових відносин. Соціально-правові студії. 2021. Випуск 4 (14). С. 41-48. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4274/1/06.pdf>

вищої професійної освіти. Легальне визначення «курсант» не визначає належність до державної служби в поліції та реалізації функцій захисту прав і свобод громадян від протиправних посягань, що надає вплив на складові правового статусу.

Відповідно до ч. 5 ст. 53 Закону України «Про освіту» залучення здобувачів освіти під час освітнього процесу до виконання робіт чи до участі у заходах, не пов'язаних з реалізацією освітньої програми, забороняється, крім випадків, передбачених рішенням Кабінету Міністрів України.

Враховуючи вимоги законодавства вбачаємо, що для залучення курсантів вищих навчальних закладів системи МВС до спільного несення служби з прикордонною службою потрібно відповідне рішення Кабінету Міністрів України. Станом на сьогодні рішення про залучення курсантів приймається на підставі та в порядку ієрархічного підпорядкування за наступними нормативно-правовими актами та розпорядчими документами:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1078-р від 02.12.2022 «Про додаткові заходи із забезпечення публічної безпеки і порядку під час дії воєнного стану».

2. Відповідного наказу Міністра МВС України на підставі п. 9 та п. 11 «Положення про Міністерство внутрішніх справ України», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 878 від 28.10.2015.

3. Відповідного наказу керівника вищого навчального закладу зі специфічними умовами навчання системи МВС.

Основний контроль та координацію здійснення службово-бойової діяльності зведених нарядів в такому випадку буде покладено на структурні підрозділи Державної прикордонної служби України – центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, територіальні органи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, органи охорони державного кордону та інші органи.

Відповідно до ст. 10 ЗУ «Про ДПСУ» прикордонний загін є основною оперативно-службовою ланкою Державної прикордонної служби України, на яку покладаються охорона певної ділянки державного кордону самостійно чи у взаємодії з іншими органами охорони державного кордону та Морською охороною, забезпечення дотримання режиму державного кордону і прикордонного режиму, здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів, охорона та захист пунктів пропуску

через державний кордон України, припинення у взаємодії з відповідними військовими частинами та підрозділами Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, відповідними правоохоронними органами збройних та інших провокацій на державному кордоні України.

До складу прикордонного загону можуть входити прикордонні комендатури, відділи прикордонної служби, прикордонні застави, контрольно-пропускні пункти, відділення прикордонного контролю, відділення інспекторів прикордонної служби та інші підрозділи.

При підготовці та залученні до служби згідно бойового розрахунку центром управління службою органів охорони державного кордону повинен бути здійснений відповідний контроль обізнаності та розуміння поставлених завдань перед зведеними нарядами. Старшим такого наряду визначається найбільш підготовлений працівник ДПСУ.

Під час несення служби в контрольованому прикордонному районі курсантам та поліцейським потрібно розуміти визначення території розмежування контрольованого прикордонного району та прикордонної смуги.

Відповідно до постанови КМУ № 1147 від 27.07.1998 «Про прикордонний режим»⁶⁵ (далі – Постанова), яка також затверджує «Положення про прикордонний режим» (далі – Положення), визначено наступні поняття:

1. Контрольований прикордонний район – це ділянка місцевості, яка визначена, як правило, у межах території району, міста, селища та села, прилеглої до державного кордону або до узбережжя моря, що охороняється органами Державної прикордонної служби, а також у межах територіального моря, внутрішніх вод, частини вод прикордонних річок, озер та інших водойм і розташованих у цих водах островів;

2. Прикордонна смуга – ділянка місцевості, яка встановлюється безпосередньо вздовж державного кордону на його сухопутних ділянках або вздовж берегів прикордонних річок, озер та інших водойм, завширшки 5 кілометрів від лінії державного кордону, але не може бути меншою від ширини смуги місцевості, що розташована в межах від лінії державного кордону до лінії прикордонних інженерних споруд;

Відповідно до п. 6 Постанови контроль за додержанням прикордонного режиму у прикордонній смузі та контрольованому

---

⁶⁵ Про прикордонний режим: постанова Кабінету Міністрів України № 1147 від 27.07.1998. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-98-%D0%BF#Text>

прикордонному районі здійснює Державна прикордонна служба у взаємодії з органами Національної поліції.

Перетин державного кордону здійснюється за встановленим порядком та у встановлених місцях (пунктах пропуску), що визначаються Кабінетом Міністрів України та міжнародними договорами, а також інших місцях згідно законодавства.

У прикордонній смузі та контрольованому прикордонному районі встановлено систему режимних заходів, які врегульовують діяльність суб'єктів та переміщення об'єктів за відповідними правилами. До них відносяться:

1. Порядок в'їзду, перебування, проживання, пересування громадян України та інших осіб.

2. Порядок провадження робіт у прикордонній смузі та контрольованому прикордонному районі.

3. Порядок обліку, тримання на об'єктах базування малих, спортивних суден, інших плавзасобів, їх випуску, плавання та пересування в територіальному морі та внутрішніх водах.

4. Порядок видачі дозволів на в'їзд, перебування, проживання, провадження робіт і пропуск у прикордонну смугу.

Вказаний перелік режимних заходів може бути додатково розширений відповідними нормативно-правовими актами в залежності від специфіки території обслуговування та дії правового режиму.

До особливостей здійснення своїх повноважень правоохоронних органів у взаємодії з суб'єктами, які перетинають у встановленому порядку або мають намір незаконного перетину державного кордону, потрібно наголосити на вимогах ст.68 Конституції України. Відповідно цієї статті кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей. Незнання законів не звільняє від юридичної відповідальності⁶⁶.

Особливість застосування цієї норми основного закону нашої країни полягає в тому, що в момент виявлення порушень під час перетину державного кордону або здійснення наміру незаконного перетину суб'єкти вчинення правопорушення надають безглузді пояснення або відсутність пояснень вчинення суспільно небезпечних дій. Вказана обставина поєднується з введенням змін відповідно до обставинки та введеного правового режиму на ввірених ділянках обслуговування. Однак, всі зміни порядку перетину державного

---

⁶⁶ Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

кордону офіційно оприлюднюються на сторінках відповідних представництв, а також мають відповідні гарячі лінії для отримання безкоштовних консультативних послуг у сфері взаємодії з правоохоронними органами, які здійснюють охорону державного кордону.

2. Особливості забезпечення публічної безпеки та порядку курсантами вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання системи МВС спільно з працівниками Державної прикордонної служби України під час дії правового режиму воєнного стану в контрольованому прикордонному районі

Невід’ємними аспектами службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку були й залишаються: бойове (оперативне), матеріально-технічне, морально-виховне забезпечення, а також внутрішня (з іншими галузевими службами й підрозділами поліції, Національного гвардією) та зовнішня взаємодія (з компетентними підрозділами Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Управління державної охорони України, Державної митної служби України тощо). Від рівня всебічного забезпечення службово-бойової діяльності цілком залежить ефективність і результативність заходів, що вживаються в межах компетенції працівниками зазначених підрозділів щодо забезпечення громадської безпеки та охорони публічного порядку⁶⁷.

Поліцейські підрозділи мають слідкувати за всіма правопорушеннями, що вчиняються в межах адміністративно-територіальної одиниці або визначеного місця несення служби. У більшості випадків тяжкі та особливо тяжкі злочини є наслідком не приділення достатньої уваги проявам хуліганської поведінки у суспільстві, малозначних правопорушень, що не вважається тяжким злочином та не тягне за собою серйозного покарання⁶⁸.

В свою чергу, під час здійснення повноважень у контрольованому прикордонному районі потрібно приділяти достатню увагу до суб’єктів, які опиняються в ділянці обслуговування. В цьому аспекті важливу роль відіграватиме оперативний (ініціативний) пошук.

---

⁶⁷ А. Герасимов, А. Токар, О. Завітовський. Історичний аспект розвитку теорії «розбитих вікон» та основні проблеми й переваги її впровадження в правоохоронну систему України// Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2021. – № 4 (114) – С. 39-45.

⁶⁸ Завітовський, О.Д. Принципи забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку під час дії воєнного стану. In *The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies»*, November 07–09, Tokyo, Japan. P. 123-125. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5624/166852046996524.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=124>.

Згідно з положеннями Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»⁶⁹, основним завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук та фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, які підпадають під відповідальність згідно з Кримінальним кодексом України. Крім того, оперативно-розшукова діяльність спрямована на припинення розвідувально – підривної діяльності спеціальних служб іноземних держав та організацій, а також на отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Оперативний (ініціативний) пошук є частиною загальної пошукової роботи, яка включає в себе виявлення, перевірку, накопичення та обробку відомостей. Під час оперативного (ініціативного) пошуку здійснюється виявлення слідів та предметів, які пов'язані з протиправною діяльністю на кордоні. Особлива увага приділяється виявленню місць, де переховуються незаконні мігранти та контрабандні товари, а також транспортних засобів, використовуваних для вчинення протиправних дій⁷⁰.

В результаті проведення оперативного (ініціативного) пошуку здійснюється збір фактичних даних про протиправні діяння на державному кордоні, що дозволяє попереджати та припиняти негативні прояви такої діяльності. Якісний і своєчасний пошук фактичних даних є важливим елементом в забезпеченні безпеки державного кордону та протидії протиправним діянням.

Відповідно до п. 8 Положення громадяни України, іноземці та особи без громадянства в'їжджають у контрольований прикордонний район, перебувають, проживають або пересуваються в його межах на підставі документів, що посвідчують їх особу.

Відповідно до п. 10 цього ж Положення особи на вимогу уповноважених осіб Державної прикордонної служби та органів Національної поліції, а також членів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону зобов'язані пред'являти відповідні документи.

Відповідно до пп. 1 п. 2 Положення документом, що посвідчує особу являються:

---

⁶⁹ Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України № 2135-ХІІ від 18.02.1992. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

⁷⁰ Матняк В., Кіреєва О., Оверченко Ю. Використання результатів оперативного (ініціативного) пошуку у виявленні ознак протиправної діяльності на державному кордоні. Наукові ініціативи та передові технології. Серія «Право». № 10 (24). 2023. С. 275-288. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10\(24\)-275-288](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10(24)-275-288) <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/6119/6153>

1. для громадян України – паспорт громадянина України, паспорт громадянина України для виїзду за кордон, дипломатичний паспорт, службовий паспорт, посвідчення особи моряка, службове посвідчення, посвідчення водія чи інший виданий державним органом документ, який має такі обов’язкові реквізити, як прізвище, ім’я, по батькові, фотокартку, підпис відповідальної посадової особи, відбиток печатки або штампу установи, яка видала документ, дату видачі;

2. для іноземців та осіб без громадянства – паспортний документ іноземця, посвідка на постійне проживання, посвідка на тимчасове проживання, посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон.

Під час несення служби у зведених нарядах поліцейських та військовослужбовців ДПСУ залишається питання визначення законодавства, на підставі якого будуть застосовуватись превентивні заходи та заходи примусу.

Вивчаючи норми Закону «Про НП» та Закону «Про ДПСУ» вбачається, що поліцейські та військовослужбовці ДПСУ мають право застосовувати як превентивні так і заходи примусу. Вказані особливості виглядають наступним чином:

Вид заходу	Поліцейські (Закон «Про НП»)	Військовослужбовці ДПСУ (Закон «Про ДПСУ»)
Вимоги до заходу	ст. 29: Вимоги до поліцейського заходу: Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.	Окремої норми до заходу в Законі не визначено. Вимоги визначено лише для застосування заходів примусу. ч. 4 ст. 21 Закону: Обраний захід примусу має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.
Види заходів	ч. 2 ст. 30: Поліція для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення також застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи та заходи примусу, визначені цим Законом	Окремої норми про застосування заходів не визначено.
Превентивні і заходи	ст. 30: Превентивні поліцейські заходи: 1) перевірка документів особи; 2) опитування особи; 3) поверхнева перевірка і огляд; 4) зупинення транспортного засобу; 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території; 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю; 7) проникнення до житла чи іншого	Окремої норми про застосування превентивних заходів не визначено. Окремі положення викладено в ч. 1 ст. 20: Права Державної прикордонної служби України: 3) перевіряти в осіб, які прямують через державний кордон України, документи на право в’їзду в Україну або виїзду з України, робити в них відповідні відмітки і у

Вид заходу	Поліцейські (Закон «Про НП»)	Військовослужбовці ДПСУ (Закон «Про ДПСУ»)
	<p>володіння особи;</p> <p>8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;</p> <p>9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото– і кінозйомки, відеозапису, засобів фото– і кінозйомки, відеозапису;</p> <p>10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;</p> <p>11) поліцейське піклування.</p>	<p>випадках, передбачених законодавством, тимчасово їх затримувати або вилучати;</p> <p>4) шляхом опитування осіб з'ясувати підстави перетинання державного кордону України, в'їзду на тимчасово окуповану територію або виїзду з неї, не пропускати через державний кордон України, на тимчасово окуповану територію або з неї осіб без дійсних документів на право перетинання кордону або для в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї та ін..</p> <p>6) самостійно, а в разі перебування транспортних засобів, товарів та інших предметів, що переміщуються через державний кордон України, під митним контролем – разом з митними органами проводити відповідно до законодавства огляд, у разі потреби – і супроводження зазначених транспортних засобів, товарів та предметів;</p> <p>9) за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері авіаційного транспорту, та Міністерством оборони України надавати дозвіл щодо вильоту і посадки повітряних суден з аеропортів (аеродромів), у яких відсутні пункти пропуску через державний кордон України;</p> <p>15) здійснювати на підставі та в порядку, встановлених законодавством, візуальний огляд осіб, речей, товарів (вантажів), транспортних засобів (поверхнева перевірка), а так само особистий огляд затриманих осіб та огляд і, в разі потреби, вилучення речей, що можуть бути речовими доказами або заподіяти шкоду життю і здоров'ю людини;</p>

Вид заходу	Поліцейські (Закон «Про НП»)	Військовослужбовці ДПСУ (Закон «Про ДПСУ»)
		<p>24) проводити в установленому порядку огляд українських та іноземних невійськових суден, що допустили порушення законодавства під час плавання і перебування в прилеглій зоні;</p> <p>34) запрошувати осіб до підрозділів Державної прикордонної служби України для з'ясування обставин незаконного перетинання державного кордону України, порушення режиму державного кордону, ін.</p> <p>47) закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах автоматичну фото- і відеотехніку та використовувати отриману з неї інформацію для запобігання, виявлення або фіксування правопорушень та забезпечення публічної безпеки і правопорядку в пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України.</p> <p>Окремою нормою визначено ст. 21⁻⁷: Підстави та порядок здійснення поверхневої перевірки.</p>
Заходи примусу	<p>ст. 42 Поліцейські заходи примусу:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) фізичний вплив (сила); 2) застосування спеціальних засобів; 3) застосування вогнепальної зброї. 	<p>Стаття 21. Умови і межі використання та застосування заходів примусу особовим складом Державної прикордонної служби України:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) фізичний вплив; 2) спеціальні засоби; 3) вогнепальну зброю, озброєння та бойову техніку; 4) зброю кораблів, катерів та суден забезпечення; 5) озброєння повітряних суден.
Порядок застосування заходів примусу	<p>ст. 42. Поліцейські заходи примусу ст. 43. Порядок застосування поліцейських заходів примусу ст. 44. Застосування фізичної сили ст. 45. Застосування спеціальних засобів ст. 46. Застосування вогнепальної зброї ст. 46⁻¹. Застосування поліцейськими</p>	<p>ст. 21. Умови і межі використання та застосування заходів примусу особовим складом Державної прикордонної служби України ст. 21⁻¹. Застосування фізичного впливу ст. 21⁻². Використання та</p>

Вид заходу	Поліцейські (Закон «Про НП»)	Військовослужбовці ДПСУ (Закон «Про ДПСУ»)
	поліції особливого призначення зброї та бойової техніки під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України	застосування спеціальних засобів ст. 21 ³ . Використання та застосування вогнепальної зброї, озброєння та бойової техніки ст. 21 ⁴ . Застосування зброї кораблів, катерів та суден забезпечення Державної прикордонної служби України ст. 21 ⁵ . Застосування озброєння повітряних суден Державної прикордонної служби України ст. 21 ⁶ . Застосування військовослужбовцями Державної прикордонної служби України зброї та бойової техніки під час здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії проти України та в особливий період

Проводячи аналіз вказаних норм приходимо до висновку, що можливості впливу на осіб як у поліцейських, так й військовослужбовців ДПСУ, мають свої особливості через свою специфіку службово-бойової діяльності. Невизначеність в законі певних норм та встановлених правил поведінки призводитиме до ескалації конфлікту при застосуванні заходів, які прямо не передбачені законом для відповідної служби. Однак, створення зведених нарядів по забезпеченню громадської безпеки та публічного порядку в результаті забезпечує створення наряду з доповненням повноважень однієї ланки відносно іншої. Так, наявність превентивних заходів поліцейських певною мірою доповнює можливості військовослужбовців ДПСУ під час несення служби в контрольованому прикордонному районі.

При застосуванні працівниками заходів відносно осіб, які перебувають в контрольованому прикордонному районі, може застосовуватись додаткове законодавче врегулювання суспільних відносин. Згідно п. 4 Положення нормативно-правові акти МВС з питань прикордонного режиму, видані в межах його повноважень та зареєстровані в установленому порядку, є обов'язковими для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, юридичними і фізичними особами.

Згідно ч. 2 п. 5 Положення у необхідних випадках Державна прикордонна служба може запроваджувати додаткові тимчасові обмеження на в'їзд і провадження робіт у прикордонній смузі та контрольованому прикордонному районі, які встановлюються наказом начальника органу охорони державного кордону, погодженим з місцевими державними адміністраціями, міськими радами міст обласного значення, територіальними органами Національної поліції, ДМС та регіональними органами СБУ.

Положення про прикордонний режим додатково врегульовують порядок зупинки транспортних засобів та перевірки документів у осіб, які перебувають в контрольованому прикордонному районі та мають намір перетнути державний кордон.

Згідно п. 11 Положення з метою виявлення порушень законодавства з прикордонних питань, виконання завдань, пов'язаних з боротьбою з організованою злочинністю та незаконною міграцією у межах прикордонної смуги і контрольованого прикордонного району, уповноважені особи Державної прикордонної служби та органів Національної поліції, а також члени громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону мають право відповідно до Законів України «Про Державну прикордонну службу України» та «Про дорожній рух» у разі потреби зупинити та оглядати транспортні засоби.

Зупинка транспортного засобу здійснюється:

1. Уповноваженими особами органів Національної поліції – у встановленому порядку.

2. Уповноваженими особами Державної прикордонної служби, а також членами громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону: наземного – із застосуванням диска з червоним світлоповертачем або рукою, що вказує на цей транспортний засіб; водного – сигналами відповідно до Міжнародного зводу сигналів (лоцїї Чорного та Азовського морів на воді України) або місцевих правил плавання для малих, спортивних суден і водних мотоциклів та використання засобів для розваг на воді.

Дії водія після отримання сигналу про зупинку:

1. Після зупинки транспортного засобу водій (капітан, судноводій) повинен зупинити транспортний засіб у місці, на яке йому буде вказано, з дотриманням правил зупинки.

2. В подальшому водій повинен подати для перевірки документи, що посвідчують особу водія (капітана, судноводія) і пасажирів (членів екіпажу), та реєстраційний документ на транспортний засіб (для транспортних засобів Збройних Сил – технічний талон).

3. Надати можливість оглянути транспортний засіб і перевірити номери його агрегатів.

Особливістю врегулювання алгоритму дій для водіїв (капітанів, судноводіїв) викладено в нормі відносно пасажирів. Відповідно до п. 12 Положення капітанам (судноводіям) морських суден, суден внутрішнього плавання, малих, спортивних суден, інших плавзасобів, командирам повітряних суден, начальникам поїздів і провідникам вагонів, старшим стюардам і стюардам, водіям транспортних засобів забороняється підвозити у контрольований прикордонний район та прикордонну смугу і вивозити з них осіб, які не мають відповідних документів.

В службово-бойовій діяльності в такому випадку курсанти вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання системи МВС повинні керуватись національним законодавством в сфері врегулювання діяльності Національної поліції. Однак, враховуючи специфіку контрольованого прикордонного району та врегулювання суспільних відносин під час перебування в ньому, потрібно враховувати законодавство в сфері охорони державного кордону та діяти за нормативно-правовою базою, що врегульовує питання здійснення охорони державного кордону у певному пункті пропуску або на певній ділянці контрольованого прикордонного району.

Як правило, в такому випадку курсантів доцільно залучати до несення служби лише в контрольованому прикордонному районі, а не прикордонній смузі. Для унеможливлення виникнення випадків порушення державного кордону через необізнаність його шляху. В свою чергу, потрібно проводити ознайомлення на місцевості з вказівкою на специфічність розташування та позначення лінії кордону.

В такому аспекті важливою складовою, яку потрібно враховувати при вирішенні питання про притягнення до відповідальності за порушення порядку перебування в такому районі як правоохоронців так й цивільних осіб, буде являтися наявність розпізнавальних та попереджувальних знаків на дорогах і вулицях.

Відповідно до п. 13 Положення в межах прикордонної смуги з дотриманням вимог законодавства про дорожній рух встановлюються дорожні знаки «Початок прикордонної смуги», «Кінець прикордонної смуги», у межах контрольованого прикордонного району – «Початок контрольованого прикордонного району», «Кінець контрольованого прикордонного району», а на дорогах, які безпосередньо простягаються до державного кордону (за винятком доріг до встановлених пунктів пропуску через державний кордон), встановлюється знак «В'їзд заборонено».

З метою запобігання випадкам незаконного перетинання державного кордону громадянами України, іноземцями та особами без громадянства під час їх пересування в межах прикордонної смуги Державна прикордонна служба може встановлювати інформаційно-попереджувальні таблички «УВАГА! Державний кордон України. Прохід заборонено» в порядку, що встановлюється МВС.

Отже, в умовах виконання своїх повноважень по охороні державного кордону поліцейські та військовослужбовці ДПСУ діють в рамках свого основного закону, однак додатково така діяльність та обов'язки в контрольованому прикордонному районі викладено у Постанові № 1147. Вказаний нормативно-правовий акт врегульовує одночасно повноваження та порядок дій як поліцейських, так й військовослужбовців ДПСУ відповідно до специфіки виконання завдань. Обов'язковість виконання даної постанови визначається в самому документі та врегульовує суспільні відносини в районах контролю.

Додаткові заходи по охороні державного кордону можуть бути визначено на рівні місцевої адміністрації та бути обов'язковими до виконання. Вказана обставина буде залежати від специфіки території обслуговування, оперативної ситуації та дії правового режиму.

3. Особливості виявлення злочинного наміру суб'єктів щодо порушення встановленого режиму перебування в контрольованому прикордонному районі та наміру незаконного перетину державного кордону в умовах дії правового режиму воєнного стану: можливості курсантів, поліцейських та військовослужбовців ДПСУ

З огляду на стрімкий розвиток диверсійно-розвідувальної та організованої злочинної діяльності в масштабах, що мають транскордонний характер, виникає низка проблем, які потребують ретельної уваги щодо їх досліджень.

В своїй науковій роботі О. М. Махлай зазначає, що особливої гостроти проблема транскордонної злочинної діяльності на державному кордоні України набуває внаслідок відсутності ефективних методів запобігання цьому негативному явищу, низького рівня ефективності взаємодії з іншими органами та підрозділами, недосконалості інформаційно-аналітичного забезпечення та процедур притягнення винних осіб до відповідальності, низького рівня довіри до влади з боку громадян⁷¹.

---

⁷¹ Махлай О. М. Протидія транскордонній злочинній діяльності на державному кордоні України. *Право і суспільство*. 2017. № 5. С. 212–214.

В цей же час погоджуємось з думкою Оверченко Ю.А. щодо ефективності та необхідності використання оперативних підрозділів в контрольованому прикордонному районі під час взаємодії з суб'єктами, які викриваються в злочинних намірах в сфері охорони державного кордону, або залучаються до конфіденційного співробітництва з метою виявлення таких намірів. У разі підтвердження злочинних зв'язків між об'єктами оперативної уваги правоохоронці отримують можливість викриття нових обставин, отримання додаткових даних стосовно наявного об'єкта оперативної уваги з подальшою перекаліфікацією його злочинної діяльності та, як наслідок, повного викриття злочинної схеми та її фігурантів⁷².

В даному контексті необхідно зазначити, що курсанти, поліцейські та військовослужбовці ДПСУ не завжди можуть бути освідомлені щодо своєї участі в оперативній комбінації або оперативній розробці. Дана обставина обумовлюється рівнем доступу до державної таємниці та оперативно-розшукової діяльності, а також специфічності здійснюваних оперативно-розшукових заходів.

Загалом, під час несення служби курсанти вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання системи МВС, поліцейські та військовослужбовці ДПСУ виконують завдання по охороні державного кордону, забезпечення громадської безпеки та публічного порядку в місцях розташування об'єктів або постів. Вони виконують загальні функції по охороні державного кордону. Однак, виявляючи та фіксуючи неправомірні дії та/або наміри таких дій вони можуть стати учасниками оперативних заходів, які здійснюються незалежно від їх службової діяльності.

В повсякденній діяльності правоохоронців необхідно використовувати знання щодо менталітету та соціального розшарування місцевого населення. Для цього потрібно мати розуміння національної різноманітності на ввіреній ділянці обслуговування, а також рівень достатку, життя та основні види діяльності в регіоні, які надають місцевим мешканцям можливість забезпечення свого життя. Додатково потрібно знати традиції та мати повагу до таких звичаїв.

Для того, щоб скласти психологічний портрет злочинного елемента сьогодення потрібно визначити мотиви, які спонукають до виникнення наміру незаконного або з порушеннями порядку перетинання державного кордону.

---

⁷² Оверченко Ю.А. Особливості взаємодії оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України у сфері конфіденційного співробітництва з іншими суб'єктами. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2 (86) с. 294 – 304.. DOI <https://doi.org/10.33766/2524-0323.86.294-304>

На сьогоднішній день порушення порядку перетину державного кордону та перебування у контрольованому прикордонному районі пов'язане з наступними основними причинами:

1. Матеріальна складова. До цієї складової можна віднести контрабанду, незаконний ввіз/вивіз зброї та боєприпасів, наркотичних засобів та їх прекурсорів, збагачення за винагороду у створенні умов та/або надання допомоги у перетинанні державного кордону фізичними особами. В даному сегменті необхідно зазначити також зловживання службовим становищем, корупційна складова та/або халатність правоохоронців, що може призвести до настання тяжких наслідків.

2. Диверсійно-розвідувальна робота країни-агресора відносно територіального кордону України. В умовах дії правового режиму воєнного стану загрози можуть виникати як із зовнішньої сторони, так й з внутрішньої. За даним фактом посилення охорони державного кордону потребує особливої уваги через необхідність створення умов, що унеможливають прорив та диверсійно-розвідувальну діяльність на прифронтових ділянках, а також контрольованих прикордонних районах.

3. До розвідка стану охорони державного кордону. На даному етапі правоохоронці стикаються з прибічниками країни-агресора та зрадниками, так званими «Ждунами». Особливість цього аспекту полягає в тому, що суб'єктами такої діяльності являються, як правило, місцеві мешканці та/або особи, які мають доступ в контрольований прикордонний район або прикордонну смугу, володіють оперативною обстановкою та/або відомостями про тактичні чи інженерні укріплення державного кордону. Найбільшою складністю являється виявити таку особу до моменту настання наслідків від її протиправної діяльності, особливо якщо вона має глибоке тилове введення та/або займає службу чи керівну посаду.

4. Втеча державних зрадників, колаборантів. З початку повномасштабного вторгнення українське суспільство досить широко стикнулось з новим явищем – «Державний зрадник», «Колаборант». Такі прецеденти виявлялись з 2014 року, але з 22 лютого 2024 року вказане явище набуло масовості. Але після деокупації деяких територій більшість посібників агресора масово намагались залишити підконтрольну українській владі територію через побоювання притягнення до відповідальності.

Водночас, у зв'язку з перевагою в чисельності живої сили та бойової техніки, війська країни-агресора на початку вторгнення мали можливість досить швидко просуватися по території України. Як показав час, на початку вторгнення велика частина територій була

окупована, державні та правоохоронні органи вимушені були провести евакуацію до підконтрольної території не тільки людей, але й майна та документації. Однак, в умовах обстрілів та бомбардувань вдалось провести не всі заходи по евакуації та деяка кількість особового складу через певні причини вимушена була залишитись⁷³. В цьому аспекті мова йде саме про правоохоронців та військовослужбовців, які виходять з тимчасово окупованої території.

Для розуміння вказаного питання необхідно зазначити деякі дослідження кримінологічного профілю державного зрадника⁷⁴. Результати дослідження судових рішень за ст. 111 КК України, їх аналіз та узагальнення дають змогу скласти кримінологічний профіль особи злочинця, який вчинив державну зраду. Це чоловіки (82,9%), 35-59 років (63,4%), проживають у місті (90,3%), мають вищу освіту (51,2%), державні службовці (51,2%), одружені (56,1%), не мають неповнолітніх дітей на утриманні (73,1%), не був судимий (95,1%) та вчинив злочин одноосібно (73,1%). Водночас слід зазначити, що така модель кримінологічного профілю державного зрадника характерна для українських злочинців і більшою мірою може бути застосована в Україні.

5. Втеча ухлянтів. Даний аспект як явище виникло з початку повномасштабного вторгнення російських загарбників на територію України, та введенням через це правового режиму воєнного стану. Через дану обставину в державі розпочалась процедура військового призову осіб до лав Збройних сил України та Національної гвардії України, мобілізації до штурмових бригад та інших військових формувань. Через небажання бути мобілізованим особи чоловічої статі призовного віку в будь-який спосіб намагаються незаконно перетнути державний кордон в місцях послаблення його охорони. За час дії воєнного стану були зафіксовані способи переправлення через лінію кордону пішки, вплав через річки, пішим способом через гори, підкопами, схованки у вантажних та легкових автомобілях, автобусах та інших видах транспорту.

6. Уникнення переслідування від правоохоронних органів держави через державний або міжнародний розшук. Вказана обставина відбувається як з середини нашої держави, так і в спосіб уникнення

---

⁷³ Тінін Д.Г. Статус українського поліцейського в умовах воєнного стану у випадку невиконання наказу про вихід з оточення або окупації (теоретичний аспект). Правовий часопис Донбасу. Випуск № 4(81) 2022. Частина 1. Донецький державний університет внутрішніх справ, 2022. – 214 с., с. 204-208. DOI <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-1-204-208>. <https://jld.dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/03/38.pdf>

⁷⁴ Polovnikov, V., Biletskyi, V., Tyshchuk, V., Overchenko, Y. Criminological profile of a perpetrator of a high treason / Volume 9 – Issue 28 : 176 – 189 / April, 2020. <https://doi.org/10.34069/ai/2020.28.04.2> <https://www.amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1250/1171>

іноземцями переслідування іншими правоохоронними органами за межами нашої держави шляхом перетину кордону в напрямку України з метою отримання політичного притулку.

7. Міграція цивільного населення, пов'язана з бойовими діями або обстрілами місцевості, в якій останні перебувають. Під час паніки особи, які перебували в районі тимчасово окупованих територій, ведення бойових дій, обстрілів та інших протиправних дій, найчастіше переймаються швидкістю свого переміщення та близьких родичів, напрямок їх слідування під час виникнення паніки останніми не завжди враховується. Через вказану обставину виникають певні труднощі: відсутність документів, що посвідчують особу; не визначеність приналежності громадянства осіб через відсутність документів до моменту підтвердження особи; утворення натовпу та заторів (скупчення) людей в одному місці; ПТСР та інше. Якщо вести мову про територію, прилеглу до зони бойових дій, в 2014 році ми спостерігали масову міграцію цивільного населення з Донецької та Луганської областей. З лютого 2022 року набуло масовості переселення цивільного населення з південних, північних та східних територій України в напрямку до західної України та країн Європейського союзу.

До особливостей виявлення злочинного наміру незаконного перетину державного кордону беззаперечним являється наявність отриманої інформації про підготовку до втілення злочинного наміру, а також самостійне виявлення ознак такого наміру. Отримати таку інформацію можливо за умови проведення відповідних заходів у контрольованому прикордонному районі. В цьому випадку велику особливість матиме наявний досвід та вміння комунікувати з суб'єктом, виявляти спроби введення в оману та ін. В умовах процесу комунікації з суб'єктами правоохоронці повинні максимально швидко та чітко оцінювати настрої різних категорій громадян та передбачати наслідки своїх правомірних дій⁷⁵. Позитивна комунікація правоохоронця забезпечить достатню профілактику злочинним намірам в такому випадку.

Важливим осередком виявлення злочинного елементу та диверсійних груп являється професійне спілкування правоохоронців із суб'єктами, які потрапляють до контрольованого прикордонного району. На сьогоднішній день ми спостерігаємо підвищену динаміку спроб ворога потрапити в тил наших збройних формувань, а також

---

⁷⁵ Тінін Д.Г., Завістовський О.Д. (2023). Важливість питання комунікації поліцейського в системі професійної підготовки. Матеріали конференцій МЦНД, (08.12.2023; Черкаси, Україна), 143–145.

вербування агентів в глибокому тилу для збору інформації та підготовки диверсій. Виявляючи таких осіб потрібно бути уважним та мати розуміння поведінки таких осіб. Перебування в контрольованому прикордонному районі та прикордонній смузі повинно мати відповідну мету. Мету перебування в прикордонній смузі може підтвердити наявний дозвіл органу ДПСУ. В свою чергу, дозвіл на в'їзд, перебування, проживання, провадження робіт і пропуск у прикордонну смугу діє лише на території зони відповідальності органу Державної прикордонної служби, яким його надано.

Відсутність мети перебування в даному випадку повинно викликати у правоохоронця підозру щодо наміру порушення державного кордону. У випадку наявності документа, що підтверджує особу, потрібно також враховувати місце реєстрації суб'єкта. Наявність місцевої реєстрації не надає права особам безконтрольно пересуватись в прикордонній смузі, так як потрібно мати дозвіл відповідного органу ДПСУ. В цей же час, в контрольованому прикордонному районі даний аспект може бути врахований під час прийняття рішення щодо притягнення особи до відповідальності.

Важливою складовою на сьогоднішній день являється використання мови як в службово-бойовій так й повсякденній діяльності правоохоронців. Особливо це стосується прикордонних районів з тимчасово окупованими територіями. В умовах війни розмовляти російською мовою, означає допомагати ворогу, полегшувати спосіб отримання та розшифровки інформації. В умовах воєнного стану ми можемо спостерігати як наш народ намагається все більше ідентифікувати українську мову. Багато хто відмовляється говорити російською та навчається української. Наразі питання використання ворожої мови стоїть дуже гостро. Та якщо розмовляти мовою агресора в умовах воєнного стану, то це може бути допомогою ворогу. Не обачне висловлювання чи повідомлення якоїсь інформації може допомогти ворожій армії нищити території нашої держави⁷⁶.

Як висновок потрібно зазначити, що профілактичні та фільтраційні заходи, які здійснюються в контрольованому прикордонному районі мають високу ефективність. Якщо брати до уваги, що проведення таких заходів не потребує додаткового поглибленого навчання та базується на загальному рівні первинної підготовки, загальної тактики дій в умовах виконання службово-бойових завдань, тактико-спеціальної підготовки, застосування превентивних заходів й заходів

---

⁷⁶ Тінін Д. Г. (2023). Проблеми мовного питання в умовах воєнного стану: початок супротиву починається з кожного, а не лише з комбатанта. *Матеріали конференцій МЦНД*, (23.06.2023; Полтава, Україна), 142–144. вилучено із <https://archive.mcmd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/638>

примусу, то застосування курсантів вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання системи МВС та курсантів вищих навчальних закладів ДПСУ являє собою позитивну динаміку у посиленні охорони державного кордону. Загалом, залучення таких курсантів до спільного несення служби у складі зведених нарядів забезпечує позитивну динаміку у вирішенні питання щодо перекриття додаткових напрямків можливого порушення державного кордону.

Для забезпечення результативності вказаних заходів у зведених нарядах потрібно також пам'ятати про психологічну підготовку особового складу. Адже, психологічна підготовка має значущу роль у формуванні психологічної стійкості, моральних та бойових якостей, навичок і вмінь ефективно долати труднощі, що виникають під час виконання бойових завдань. Вона також сприяє здатності рішуче та сміливо діяти у будь-яких обставинах⁷⁷.

Готовність курсантів, як майбутніх поліцейських до професійної діяльності, визначається результативністю й здатністю досягти значних результатів у своїй діяльності. Основу цієї готовності складають психічні процеси і властивості, які є фундаментом якостей особистості. Моральні та психологічні якості відображають установку майбутнього правоохоронця на розумінні функцій несення служби, професійної позиції, оптимальних способів діяльності і взаємозв'язку своїх здібностей з можливостями. Важливими характеристиками психологічної готовності є моральні та психологічні якості й можливості особистості, відношення свідомості й поведінки, а також об'єктивність свідомості⁷⁸.

Додатково потрібно акцентувати увагу на педагогічному супроводі, який являється не менш важливим аспектом в підготовці курсантів. Такий процес передусім полягає у створенні оптимальних освітніх можливостей розвитку, що сприяли б формуванню передумов для прояву індивідуальних здібностей курсантів та одночасної корекції

---

⁷⁷ Байрак К. С., Тимофеев В. П. (2022, September). Підвищення рівня психологічної стійкості курсантів навчальних закладів із специфічними умовами навчання (під час занять з вогневої та тактико-спеціальної підготовки). In *The 15 th International scientific and practical conference "Science, innovations and education: problems and prospects"* (September 21-23, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2022. 397 p. (p. 355). URL: <https://sciconf.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/SCIENCE-INNOVATIONS-ANDEDUCATION-PROBLEMS-AND-PROSPECTS-21-23.09.22.pdf#page=355>

⁷⁸ Гулько К. Професійно психологічна підготовка як фактор національної безпеки. Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 7 липня 2023 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. 340 с. https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/09/materialy_konferenciyi_donduvs_07_07_2023.pdf#page=78

факторів, що негативно впливають на реалізацію відповідних здібностей індивідуально у кожного здобувача. Проте, ключовим в такій підготовці вбачаємо надання педагогом адекватної та своєчасної допомоги учню у розв'язанні різного роду проблем безпосередньо в ході навчального процесу⁷⁹.

ВИСНОВКИ

Загострення проблеми забезпечення національної безпеки України в її основних сферах зумовлено появою нових і збільшенням рівня традиційних зовнішніх загроз національним інтересам. Саме ці загрози найбільш деструктивно впливають на національну безпеку. Їх нейтралізація згідно з чинним законодавством покладатиметься здебільшого на сили охорони правопорядку⁸⁰. В цей же час, в умовах дії правового режиму воєнного стану виникають нові виклики, до вирішення яких потрібно залучати більшу кількість особового складу правоохоронних органів.

Під час виконання своїх повноважень по охороні державного кордону поліцейські та військовослужбовці ДПСУ діють кожен в рамках свого основного закону, однак додатково така діяльність та обов'язки в контрольованому прикордонному районі викладено у Постанові № 1147. Вказаний нормативно-правовий акт врегульовує одночасно повноваження та порядок дій як поліцейських, так й військовослужбовців ДПСУ відповідно до специфіки виконання завдань.

В службово-бойовій діяльності в такому випадку курсанти вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання системи МВС повинні керуватись національним законодавством в сфері врегулювання діяльності Національної поліції. Однак, враховуючи специфіку контрольованого прикордонного району та врегулювання суспільних відносин під час перебування в ньому, потрібно враховувати законодавство в сфері охорони державного кордону. Даний аспект обумовлюється специфікою здійснення службово-бойової діяльності та місця несення служби.

В такому випадку курсантів доцільно залучати до несення служби лише в контрольованому прикордонному районі, а не прикордонній

---

⁷⁹ Тінін, Д. Г., & Крисько, В. А. (2023). Цькування в курсантському середовищі у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання: розмежування між «Мобінгом» та «Булінгом». *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (209), 290-296. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-209-290-296>

⁸⁰ Покайчук В.Я. Сили охорони правопорядку як система. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2017. № 2. С. 149-155. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/235>

смузі, з метою унеможливлення виникнення випадків порушення державного кордону через необізнаність його шляху. В свою чергу, потрібно проводити ознайомлення на місцевості з вказівкою на специфічність розташування та позначення лінії кордону.

Під час несення служби курсанти вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання системи МВС, поліцейські та військовослужбовці ДПСУ виконують завдання по охороні державного кордону, забезпечення громадської безпеки та публічного порядку в місцях розташування об'єктів або постів. Вони виконують загальні функції по охороні державного кордону. Однак, виявляючи та фіксуючи неправомірні дії та/або наміри таких дій вони можуть стати учасниками оперативних заходів, які здійснюються незалежно від їх службової діяльності.

Створення зведених нарядів по забезпеченню громадської безпеки та публічного порядку в кінцевому результаті забезпечує створення наряду з доповненням повноважень однієї ланки відносно іншої. Так, наявність превентивних заходів поліцейських певною мірою доповнює можливості військовослужбовців ДПСУ під час несення служби в контрольованому прикордонному районі.

В умовах дії правового режиму воєнного стану посилення боєздатності та обороноздатності держави постає одним з найважливіших питань протидії військовій агресії окупанта та боротьби з ворожими елементами в середині нашої держави. Стримання зовнішнього та внутрішнього натиску в державі унеможливить появу політичних, економічних, соціальних та інших кризових явищ, а також підніме бойових дух захисників Батьківщини.

АНОТАЦІЯ

В сучасному світі суспільство повинно дотримуватись поваги та забезпечувати право на існування всіх національностей. Однак, умови сьогодення в Україні створюють необхідність прийняття швидких рішень та застосування дієвих механізмів для забезпечення існування українського суспільства.

В умовах дії правового режиму воєнного стану виникає низка важливих питань щодо стримання військової агресії країни-загарбника. Однією з проблем постає нехватка особового складу для виконання службово-бойових завдань по захисту нашої Батьківщини.

Одним із позитивних рішень може бути залучення майбутніх правоохоронців до несення служби та посилення деяких об'єктів критичної інфраструктури та державного кордону.

Вказана діяльність не являється повсякденною для курсантів вищих навчальних закладів зі специфічними умовами навчання системи

МВС, а тому потребує наукового дослідження для чіткого визначення теоретичних аспектів порядку організації такої діяльності, а також зазначення особливостей порядку несення служби у зведених нарядах з військовослужбовцями ДПСУ.

На сьогоднішній день залучення таких курсантів до несення служби у зведених нарядах має позитивний результат та беззаперечно посилює охорону державного кордону на ввірених ділянках нашої держави.

Охорона державного кордону на сьогоднішній день являється дуже актуальним питанням та потребує багато уваги через специфічність службово-бойових завдань у прикордонних районах.

Сучасні виклики потребують відповідального ставлення до вирішення питання щодо реагування на порушення порядку перетину державного кордону, взаємодії з суб'єктами, які мають намір перетнути кордону, виявлення можливих ризиків національній безпеці, затримання правопорушників, притягнення до відповідальності, а також забезпечення особистої безпеки правоохоронцями під час несення служби.

Чітке визначення механізмів в теоретичному аспекті створюватиме умови для правильної організації службово-бойової діяльності в рамках національного законодавства. Підготовка особового складу до несення служби в таких умовах займає важливе місце в повсякденній діяльності.

Злагожденість правоохоронних органів в цілому створить дієву та чітку організаційну систему для реагування на зовнішні та внутрішні загрози національній безпеці нашої держави. Сьогоднішня ситуація в Україні вимагає від правоохоронців набуття навичок виконання службово-бойових завдань та пристосовуватись до умов ведення війни. В свою чергу дана обставина потребує налаштування підготовки таких правоохоронців до сучасних реалій, а також можливого ведення бою в реальних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тінін, Д. Г., & Тимофєєв, В. (2023). Деякі аспекти підготовки курсантів у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання в умовах воєнного стану: сучасні тенденції та перспективи. *Матеріали конференції МЦНД*, (02.06.2023; Одеса, Україна), 98–100. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/600>

2. Покайчук В.Я. Сутність і співвідношення понять «сили безпеки» та «сили охорони правопорядку». *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020.

№ 4. С. 47-53. DOI: 10.31733/2078-3566-2020-4-47-53. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/03/s4_ua_re/9.pdf

3. Про державну прикордонну службу України: Закон України № 661-IV від 03.04.2003. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>

4. Про державний кордон України: Закон України №1777-ХІІ від 04.11.1997. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-12#Text>

5. Про національну поліцію: Закон України № 580-VIII від 02.07.2015. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

6. Про вищу освіту: Закон України № 1556-VII від 01.07.2014. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

7. Про освіту: Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

8. Гурковський М.П., Герман О.В. Курсанти закладів освіти МВС України як суб'єкти державно-службових відносин. Соціально-правові студії. 2021. Випуск 4 (14). С. 41-48. <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/4274/1/06.pdf>

9. Про прикордонний режим: постанова Кабінету Міністрів України № 1147 від 27.07.1998. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-98-%D0%BF#Text>

10. Конституція України: Закон України №_254к/96-ВР від 28.06.1996. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

11. А. Герасимов, А. Токар, О. Завістовський. Історичний аспект розвитку теорії «розбитих вікон» та основні проблеми й переваги її впровадження в правоохоронну систему України// Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2021. – № 4 (114) – С. 39-45.

12. Завістовський, О.Д. Принципи забезпечення службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку під час дії воєнного стану. In The III International Scientific and Practical Conference «Theories, methods and practices of the latest technologies», November 07–09, Tokyo, Japan. P. 123-125. URL: <https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5624/1/66852046996524.pdf?sequence=1&isAllowed=y#page=124>.

13. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України № 2135-ХІІ від 18.02.1992. Офіційний портал Верховної ради України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

14. Матняк В., Кірсєва О., Оверченко Ю. Використання результатів оперативного (ініціативного) пошуку у виявленні ознак протиправної діяльності на державному кордоні. Наукові ініціативи та передові технології. Серія «Право». № 10 (24). 2023. С. 275-288. [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10\(24\)-275-288](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10(24)-275-288).
<http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/6119/6153>

15. Махлай О. М. Протидія транскордонній злочинній діяльності на державному кордоні України. *Право і суспільство*. 2017. № 5. С. 212–214.

16. Оверченко Ю.А. Особливості взаємодії оперативних підрозділів Державної прикордонної служби України у сфері конфіденційного співробітництва з іншими суб'єктами. *Вісник ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2 (86) с. 294 – 304. DOI <https://doi.org/10.33766/2524-0323.86.294-304>

17. Тінін Д.Г. Статус українського поліцейського в умовах воєнного стану у випадку невиконання наказу про вихід з оточення або окупації (теоретичний аспект). *Правовий часопис Донбасу*. Випуск № 4(81) 2022. Частина 1. Донецький державний університет внутрішніх справ, 2022. – 214 с., с. 204-208. DOI <https://doi.org/10.32782/2523-4269-2022-81-4-1-204-208>.<https://ljd.dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/03/38.pdf>

18. Polovnikov, V., Biletskyi, V., Tyshchuk, V., Overchenko, Y. Criminological profile of a perpetrator of a high treason / Volume 9 – Issue 28 : 176 – 189 / April, 2020. <https://doi.org/10.34069/ai/2020.28.04.21> ; <https://www.amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1250/1171>

19. Тінін Д.Г., Завістовський О.Д. (2023). Важливість питання комунікації поліцейського в системі професійної підготовки. *Матеріали конференцій МЦНД*, (08.12.2023; Черкаси, Україна), 143–145.

20. Тінін Д. Г. (2023). Проблеми мовного питання в умовах воєнного стану: початок супротиву починається з кожного, а не лише з комбатанта. *Матеріали конференції МЦНД*, (23.06.2023; Полтава, Україна), 142–144. вилучено із <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/view/638>

21. Байрак К. С., Тимофєєв В. П. (2022, September). Підвищення рівня психологічної стійкості курсантів навчальних закладів із специфічними 80 умовами навчання (під час занять з вогневої та тактико-спеціальної підготовки). In The 15 th International scientific and practical conference “Science, innovations and education: problems and prospects”(September 21-23, 2022) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan.

2022. 397 p. (p. 355). URL: <https://sciconf.com.ua/wp-content/uploads/2022/09/SCIENCE-INNOVATIONS-ANDEDUCATION-PROBLEMS-AND-PROSPECTS-21-23.09.22.pdf#page=355>

22. Гунько К. Професійно психологічна підготовка як фактор національної безпеки. Організаційно-правове забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 7 липня 2023 року). Донецький державний університет внутрішніх справ. Кропивницький, 2023. 340 с. https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2023/09/materialy_konferencziyi_donduvs_07_07_2023.pdf#page=78

23. Тінін, Д. Г., & Крисько, В. А. (2023). Цькування в курсантському середовищі у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання: розмежування між «Мобінгом» та «Булінгом». *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*, (209), 290-296. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2022-1-209-290-296>

24. Покайчук В.Я. Сили охорони правопорядку як система. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 149-155. URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/235>

Information about the authors:

Pokaichuk Vitalii Yaroslavovich,

PhD in Law, Associate Professor,

Head of Special Police Tactics' Department,

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs,

26, Gagarina Ave., Dnipro, 49005, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0003-2983-4634>

Tinin Dmytro Gennadiyovych,

Police Major, Senior Lecturer at the Department

of Tactics of Special Training

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

26, Gagarina Ave., Dnipro, 49005, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-8593-1706>

Zavistovskyi Oleg Dmytrovych,

Senior Vikladag of the Department tactical and special training

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs,

26, Gagarina Ave., Dnipro, 49005, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-0126-5102>